



HISTORIC
ENVIRONMENT
SCOTLAND

ÀRAINNEACHD
EACHDRAIDHEIL
ALBA

TOGALAICHEAN CLÀRAICHTÈ NA H-ALBA 2016



Liosta-chlàraidh Raointean Bhlàr na h-Alba

Tha an leabhran seo a' mìneachadh dè tha e a' ciallachadh nuair a tha raon blàir air a' chlàr agus ciamar a bhios sinn a' measadh raointean bhlàr gus an cur air an liosta-chlàraidh.

Tha daoine air a bhith toirt buaidh air cruth àrainneachd eachdraidheil na h-Alba airson còrr is 10,000 bliadhna. Tha na ginealaichean a dh'fhalbh air an làrach fhèin fhàgail air bailtean is bailtean-mòra, agus a-muigh air an dùthaich mun cuairt oirnn. Tha an ceangal làidir eadar sinn fhìn is àiteachan agus mar a tha an àrainneachd eachdraidheil a' cur gu mòr ri ar cultar nam pàirt mòr de ar coimhearsnachdan agus tha na nithean sin a' cuideachadh le bhith togail bratach na h-Alba air feadh an t-saoghail.

Chaidh na ciad chumhachan laghail san Rìoghachd Aonaichte gus ar n-àrainneachd thogte a dhìon a thoirt a-steach ann an 1882. Thòisich liosta-chlàraidh raointean nam blàran eachdraidheil ann an 2011 agus tha còrr is 35 làraichean air an liosta a-nis.

Tha an liosta-chlàraidh a' comharrachadh làraichean air a bheil fios againn le cinnt far an deach blàr a chur a bha cudromach gu nàiseanta, far an do shabaid is far an do bhàsaich saighdearan, agus far an robh tachartas cudromach nar n-eachdraidh. Tha iad a' gabhail a-steach a' chiad bhlàr Dhùn Bàrr ann an 1296 ann an Crichean na h-Alba gu Blàr Chùil Lodair air a' Ghàidhealtachd, am blàr mu dheireadh eadar dà fheachd armaichte ann am Breatainn a chaidh a chur ann an 1746.

Tha seagh eachdraidheil ar n-àrainneachd cudromach do mhath ar beatha agus tha e gar cuideachadh le bhith tuigsinn cò sinn. Tha blàran eachdraidheil na h-Alba cudromach do ar cultar agus do ar n-aithne nàiseanta, agus san latha an-diugh chan e a-mhàin gu bheil ar a' cuimhneachadh orra tro charraighean-cuimhne, ceòl, bàrdachd is litreachas, ach cuideachd leis an liosta-chlàraidh seo.

Dè th' anns an liosta-chlàraidh?

'S e a th' anns an liosta-chlàraidh, liosta de na raontain bhlàr as cudromaiche ann an eachdraidh na h-Alba. Tha raointean bhlàr nan làraichean air an deach blàr a chur.

Tha sinn a' cumail liosta-chlàraidh fo chumhachan Achd nan Carraighean Àrsaidh is Sgìrean Arc-eòlais 1979 www.legislation.gov.uk/ukpga/1979/46.

'S as adhbhar don liosta-chlàraidh, làraichean a tha cudromach gu nàiseanta a chomharrachadh agus fiosrachadh a thoirt seachad mun deidhinn. Nuair a thèid raon blàir a chur ris an liosta-chlàraidh, thèid e na chùis shusbainteach sa phròiseas phlanaidh. Tha sin a' ciallachadh gum feumar aire a thoirt dha nuair a thathar a' dèanamh co-dhùnadh air iarrtasan planaidh.

Mus tèid làrach a chur ris an liosta-chlàraidh, feumaidh e a bhith cudromach gu nàiseanta agus feumaidh e slatan-tomhais sònraichte a choileanadh (faicibh duilleag (5)). Tha tòrr raointean bhlàr cudromach a thaobh ar n-eachdraidh, ach chan fhaigh ach na làraichean a tha cudromach gu nàiseanta àite air an liosta-chlàraidh.

Còmhachd-aghaidh: Tha carraighean-cuimhne airson thachartasan is daoine aig tòrr de raointean bhlàr na h-Alba, leithid na h-ìomhaigh seo de Raibeart am Brusach aig Allt a' Bhonnaich, clàraichte aig Ìre A © Àrainneachd Eachdraidheil Alba

A' measadh làraichean airson na liosta-chlàraidh

Nì sinn measadh air gach raon blàir a thaobh cho airidh 's a tha e air inbhe-chomharraichte.

Feumaidh an raon blàir a bhith cudromach gu nàiseanta mus tèid a chur ris an liosta-chlàraidh. Tha an Aithris Poileasaidh aig Àrainneachd Eachdraidheil Alba a' mìneachadh nan slatan-tomhais a thèid a chleachdadh www.historicenvironment.scot/advice-and-support/planning-and-guidance/legislation-and-guidance/historic-environment-scotland-policy-statement.

'S iad na slatan-tomhais:

- feumaidh ceangal làidir a bhith aig raon a' bhlàir ri tachartasan no daoine bho ar n-eachdraidh a tha cudromach gu nàiseanta
- feumaidh fianais fhiosaigeach nach beag a bhith ann no cothrom tro arc-eòlas air an leithid a dh'fhianais (no an dà chuid), agus
- feumaidh ùidh a bhith aig daoine ann agus fianais air raon nas fharsainghe timcheall air làrach a' bhlàir. Faodaidh sin a bhith gabhail a-steach àiteachan-faire, loidhnichean-fradhairc, uchdanan-dìon, campaichean, no daoine air an tìodhlacadh.

Cuideachd, chan fhaodar raon blàir a chur ris an liosta-chlàraidh ach nuair as urrainnear làrach a' bhlàir a chomharrachadh le cinnt air mapa an latha an-diugh.

Liosta-chlàraidh; molaidhean, ath-sgrùdaidhean, is a' cur às do dh'inbhe-chomharraichte

Faodaidh neach sam bith làrach a mholadh airson na liosta-chlàraidh no iarraidh oirnn làrach a th' ann mu thràth atharrachadh no a thoirt far na liosta.

Faodaidh sibh gin sam bith de na rudan sin a dhèanamh le bhith lionadh an fhoirm-iarrtais againn a-steach air an làrach-lìn againn www.historicenvironment.scot/advice-and-support/listing-scheduling-and-designations/battlefields/propose-a-battlefield-for-the-inventory no faodaidh sinn fear a chur thugaibh sa phost.

Ge-tà, chan eil an liosta-chlàraidh air a bhith ann ach bho 2011, agus cha bheachdaich sinn air molaidhean gus crìochan raon blàir a th' ann mu thràth atharrachadh no gus raon blàir a thoirt far na liosta ach nuair a tha adhbhar math ann gus sin a dhèanamh.

Am measg nan adhbharan a dh'fhaodadh a bhith ann tha:

- chailleadh an làrach bho chaidh a chomharrachadh, agus
- tha fianais làidir ann, air nach deach beachdachadh roimhe, a thaobh a bhith comharrachadh an làraich no a thaobh cho airidh 's a tha e air inbhe-chomharraichte

Aon uair 's gum faigh sinn am foirm agaibh, nì sinn rannsachadh air an iarrtas agaibh. Mar phàirt de sin dh'fhaodadh gun tadhail sinn air an làrach gus measadh a dhèanamh air feuch a bheil e a' coileanadh nan slatan-tomhais airson na liosta-chlàraidh. A rèir dè an seòrsa cùise a th' ann, dh'fhaodadh gum bi againn ri grunn cheumannan mionaideach a ghabhail

mus ruig sinn co-dhùnadh deireannach. Ma sinn den bheachd gu bheil an làrach cudromach gu nàiseanta, nì sinn co-dhùnadh eadar-amail mun mholadh. Gu h-àbhaisteach às dèidh sin, bidh sinn a' sireadh bheachdan bhon ùghdarras-phlanaidh agus bhon neach (no na daoine) leis a bheil an làrach, mas urrainn dhuinn. Leanaidh sinn am pròiseas gu h-àrd cuideachd airson mholaidhean gus làrach a th' air an liosta-chlàraidh a thoirt far na liosta agus nuair a tha moladh ann gus crìochan làrach atharrachadh. 'S e as motha a tha fa-near dhuinn nuair a chumas sinn co-chomhairleachadh le daoine, dèanamh cinnteach gu bheil am fiosrachadh againn mun làrach ceart.

Ma tha sealbh agaibh air no ma tha sibh a' fuireach air raon blàir no ann an pàirt dheth, mar as trice innsidh sinn dhuibh:

- ma thèid a chur ris an liosta
- ma thèid a thoirt far na liosta, no
- ma thèid crìochan an raoin atharrachadh.

Cuideachd, innsidh sinn don ùghdarras-phlanaidh mu na h-atharraichean seo air an liosta-chlàraidh.

Nuair a nì sinn co-dhùnadh a thaobh a bhith cur làrach ris an liosta-chlàraidh no a bhith ga thoirt far na liosta no gus fiosrachadh air an liosta atharrachadh, foillsichidh sinn aithisg mun cho-dhùnadh againn air portal.historicenvironment.scot le fiosrachadh mun cho-dhùnadh againn. Mar phàirt de sin, dh'fhaodadh gum bi measadh ann air raon a' bhlàir a rèir nan slatan-tomhais.

An liosta-chlàraidh

Tha clàr air an liosta-chlàraidh airson gach raon blàir. Sa chlàr sin tha fiosrachadh sgrìobhte agus mapa a sheallas crìochan nan làrach-chlàraichte. Tha na clàran ann gus daoine a chuideachadh le bhith tuigsinn carson a tha raon blàir cudromach gu nàiseanta. Dh'fhaodadh gum bi dealbhan-camara an cois a' chlàir cuideachd.

Faodaidh sibh na clàran a rannsachadh air-loidhne air an làrach-lìn again portal.historicenvironment.scot.

Sa chlàr airson gach raon blàir tha sealladh farsaing air a' bhlàr, mìneachadh air mar a tha e a' coileanadh slatan-tomhais na liosta-chlàraidh, agus an raon a tha air a chomharrachadh air mapa na liosta-chlàraidh.

Cuideachd, faodaidh fiosrachadh nas mionaidiche mun bhlàr a bhith ann, leithid:

- na thachair ron bhlàr, nuair a bha am blàr ga chur agus às dèidh làimhe
- an àireamh dhaoine an sàs agus nàdar nan arm a bha an sàs
- cruth-tìre raon a' bhlàir
- an fhianais arc-eòlais air a bheil fios againn co-cheangailte ris a' bhlàr, no fianais a dh'fhaodadh a bhith ann, agus

- gnothaichean cultarach co-cheangailte ris a' bhlàr, mar obair-ealain, litreachas agus ceòl.

Aig deireadh gach clàir tha liosta de na stòran-fiosrachaidh a chaidh a chleachdadh ann a bhith rannsachadh an làraich.

Cuideachd sa chlàr bidh mapa a sheallas crìochan an làraich air an liosta-chlàraidh agus mapa a sheallas feartan/nithean cudromach co-cheangailte ris an t-sabaid san raon. Bidh cuid a chlàran cuideachd a' sealltainn far a bheilear a' tomhas a bha na feachdan sa bhlàr agus mar a ghluais iad. Cha sheallar fiosrachadh mar sin ach nuair fianais ann airson cùisean a dhearbhadh.

A' comharrachadh chrìochan

Bidh sinn a' comharrachadh raon sa bheil luach eachdraidheil airson gach làrach a tha air an liosta-chlàraidh le bhith dèanamh feum de rannsachadh a chaidh a dhèanamh. Taobh a-staigh crìochan an raoin sin bidh àiteachan far a bheilear a' smaoinichadh a thachair na prìomh thachartasan sa bhlàr, far an deach cuirp is fianais arc-eòlais a lorg a bhuineas ris a' bhlàr no far a bheilear an dùil gun tèid an lorg, agus far a bheil pàirtean eile de chruth na tìre rim faicinn, mar àiteachan-faire agus feartan tìre cudromach eile.

Cha bhi cò leis a tha am fearann a' toirt buaidh air mar a chomharraicheas sinn na crìochan.

A' fuireach is ag obair air raon blàir a th' air an liosta-chlàraidh

Nuair a tha raon blàir air an liosta-chlàraidh, chan eil sin a' ciallachadh nach fhaodar atharraichean a dhèanamh air. Tha cruth-tìre a h-uile raon blàir air atharrachadh bho thachair am blàr, agus cha bhi iad fuireach dìreach mar a tha iad.

Ma tha raon blàir air an liosta-chlàraidh, mar as trice cha toir sin buaidh air leasachadh a tha fa-near dhuibh air an raon ach nuair a tha cead-dealbhachaidh a dhìth. Tha an seòrsa leasachaidh sin air a mhìneachadh ann an Riaghailtean Dealbhachaidh Dùthchail is nam Bailtean (Modhan-rian airson Leasachaidh) (Alba) 2013 [www.legislation.gov.uk/ssi/2013/155/ contents/made](http://www.legislation.gov.uk/ssi/2013/155/contents/made).

Ma sibh airson atharrachadh a dhèanamh a tha feumach air cead-dealbhachaidh, feumaidh sibh sa chiad dol a-mach fios a chur chun an ùghdarras-phlanaidh agaibh ag iarraidh stiùireadh. Ma tha na planaichean agaibh a' toirt buaidh air togalach clàraichte no carragh chlàraichte, faodaidh iad comhairle a thoirt dhuibh cuideachd mu cheadan eile a dh'fhaodadh a bhith a dhìth oirbh.

Nuair a bhios cead-dealbhachaidh a dhìth, dh'fhaodadh gum feum an t-ùghdarras-planaidh iarraidh oirnne beachdan a thoirt seachad air na thathar a' moladh. Tha e mar dhleastanas oirnn comhairle is eòlas fiosrach a thoirt dhaibh. Am measg an t-seòrsa leasachaidhean as trice a bhios feumach air cead-dealbhachaidh nuair a tha iad air no faisg air làrach a th' air an liosta-chlàraidh tha:

- leasachaidhean taigheadais, a' gabhail a-steach rathaidean is solais ùra is bun-structar eile
- togalaichean ùra air tuathanas no a' leudachadh togalach air tuathanas

- tuathanasan-gaoithe

Bheir an t-ùghdarras-planaidh cead-dealbhachaidh seachad agus, sa mhòr-chuid de shuidheachaidhean, 's ann an urra riuthasan a tha an co-dhùnadh deireannach. Tha sinn toilichte comhairle is stiùireadh a thoirt seachad air leasachaidhean a bheir buaidh air làraichean air an liosta-chlàraidh. Gheibh sibh tuilleadh fiosrachaidh mun sin san Nota-stiùiridh againn airson a bhith Cumail Rian air Atharraichean air raointean bhlàran www.historicenvironment.scot/advice-and-support/planning-and-guidance/legislation-and-guidance/managing-change-in-the-historic-environment-guidance-notes.

Chan fheum na daoine leis a bheil am fearann air a bheil an raon blàir an raon fhosgladh don phoball. Tha tòrr àiteachan fo shealbh prìobhaideach taobh a-staigh nan làraichean air an liosta-chlàraidh far nach eil aonta inntigridh foirmeil ann. Gheibhear barrachd fiosrachadh mu chòraichean-slighe ann an Còd Slighean Dùthchail na h-Alba. www.outdooraccess-scotland.com.

Ag obair le lorgaire-meatailt air raon blàir a th' air an liosta-chlàraidh

Faodaidh sibh lorgaire-meatailt a chleachdadh air raointean bhlàr a th' air an liosta-chlàraidh, ach tha e cudromach gun cuimhnich sibh air luach an làraich nuair a nì sibh e.

'S ann à meatailt a tha tòrr den fhianais arc-eòlais air a dhèanamh a gheibhear air raon blàir, mar an luaidhe sna buill-chuilibheir no an stàilinn às an dèanadh iad lannan. Faodaidh na nithean sin, agus far an tèid an lorg, fianais a thoirt dhuinn mu na thachair sa bhlàr agus na daoine a bha an sàs ann. Ma gheibh sibh lorg air nithean, tro sgrùdaidhean arc-eòlais, le lorgaire-meatailt no air thuiteamas, feumaidh sibh an clàradh agus innse do dh'Aonad nan Ulaidhean mun deidhinn www.treasuretrovescotland.co.uk.

Nuair a lorgas sibh nithean meatailt air raon blàir gu tric cha bhi coltas orra an toiseach gu bheil ceangal aca ris a' bhlàr, gu h-àraidh nuair a tha iad meirgeach no air am milleadh, agus cha bhi an ceangal follaiseach gus an tèid làn-sgrùdadh a dhèanamh orra.

Fo lagh na h-Alba, faodaidh an Crùn, tro Shìostam nan Ulaidhean, sealbh iarraidh air nithean a lorgadh a tha air am meas cudromach do dh'arc-eòlas. Bu chòir do dhaoine a lorgas iarmadan arc-eòlais innse do dh'Aonad nan Ulaidhean mun deidhinn cho luath 's as urrainn dhaibh agus bu chòir dhuibh fiosrachadh cho mionaideach 's as urrainn dhuibh a thoirt dhaibh air càit an deach an lorg. Gheibh sibh tuilleadh fiosrachaidh air na riaghailtean laghail agus am pròiseas gus aithris a dhèanamh bho Aonad nan Ulaidhean.

Inbhean dualchais eile

Tha e cuideachd an urra rinne stòrais dhualchais eile a chomharrachadh, a' gabhail a-steach togalaichean clàraichte, carraighean clàraichte agus liosta-chlàraidh nan gàrraidhean is an fhearainn dhealbhaichte.

Bidh sinn cuideachd a' toirt comhairle do Riaghaltas na h-Alba a thaobh a bhith comharrachadh raointean mara tèarainte eachdraidheil. Gheibhear tuilleadh fiosrachaidh air sin air an làrach-lìn againn.

Cha bhi sinn a' comharrachadh raointean glèidhteachais no Làraichean Dualchais na Cruinne.

Tha còrr is 600 raon glèidhteachais ann an Alba air an comharrachadh le ùghdarrasan-planaidh. Feumaidh ùghdarrasan-planaidh co-dhùnadh a dhèanamh feuch dè na pàirtean den sgìre aca a tha cudromach a thaobh ailteireachd no eachdraidh, agus faodaidh iad an comharrachadh an uair sin mar raointean glèidhteachais. Mar as trice, thèid beachdan a' phobaill a shireadh mu mholadh sam bith gus raon glèidhteachais a stèidheachadh no gus crìochan fear atharrachadh.

Thèid Làraichean Dualchais na Cruinne a chlàradh le UNESCO (Buidheann nan Dùthchannan Aonaichte airson Foghlaim, Saidheans is Cultair) mar àiteachan sa bheil luach air leth don chruinne air fad a thaobh cultair no dualchas nàdair.

whc.unesco.org.

Tha sia Làraichean Dualchais na Cruinne ann an Alba an-dràsta. Gheibhear fiosrachadh orra sin air an làrach-lìn againn.

www.historicenvironment.scot/advice-and-support/listing-scheduling-and-designations/world-heritage-sites.

A' lorg fiosrachadh air làraichean air an liosta-chlàraidh, agus inbhean-comharraichte eile agus ar co-dhùnaidhean

Faodaidh sibh prìomh-fhaclan no am mapa a chleachdadh gus lorg fhaighinn air làraichean air an liosta-chlàraidh, carraighean clàraichte agus mar sin air adhart ma thadhlas sibh air an làrach-lìn againn portal.historicenvironment.scot

Cuideachd, gheibh sibh fiosrachadh mu na co-dhùnaidhean a nì sinn a thaobh inbhean-comharraichte. Mura h-eil sibh cinnteach fhathast a bheil gus nach eil làrach air an liosta-chlàraidh, faodaidh sibh post-d no fòn a chur thugainn. Gheibh sibh fiosrachadh conaltraidh air ar son aig deireadh an leabhraìn seo.

Cuideachd, gheibhear cothrom nithean a rannsachadh air mapa air an làrach-lìn aig 'Scotland's Environment, agus gheibhear tuilleadh fiosrachaidh mun àrainneachd an sin, mu rudan mar crìochan nan sgìrean glèidhteachais.

www.environment.scotland.gov.uk

Tuilleadh Fiosrachaidh

Tha tuilleadh fiosrachaidh ri fhaicinn mu raointean bhlàr air ar làrach-lìn.

Comhairle air molaidhean leasachaidh

Ma tha cead-dealbhachaidh a dhìth oirbh airson na tha sibh a' moladh, cuiribh fios chun an ùghdarras-phlanaidh agaibh.

Bheir sinn comhairle seachad cuideachd mu bhith cumail rian air raointean bhlàr. Gheibhear tuilleadh fiosrachaidh mun sin air an làrach-lìn againn, le Notaichean-stiùiridh airson a bhith Cumail Rian air Atharraichean. Faodaidh sibh cuideachd fònadh thugainn air 0131 668 8716.

Taic Planaidh Alba

Tha Taic Planaidh Alba a' toirt comhairle seachad air planadh agus am pròiseas planaidh. www.pas.org.uk.

Tabhartasan

Faicibh an làrach-lìn againn airson tuilleadh fiosrachaidh mu ar prògraman thabhartasan www.historicenvironment.scot/grants-and-funding.

Còd Slighean Dùthchail na h-Alba

Airson fiosrachadh mu chòraichean-slighe is dleasan a thaobh a' bhlàir a-muigh ann an Alba, faicibh Còd Slighean Dùthchail na h-Alba www.outdooraccess-scotland.com.

Laghan is poileasaidhean buntainneach

– Achd nan Carraighean Àrsaidh is Sgìrean Arc-eòlais 1979 www.legislation.gov.uk/ukpga/1979/46.

– Aithris Poileasaidh aig Àrainneachd Eachdraidheil Alba www.historicenvironment.scot/advice-and-support/planning-and-guidance/legislation-and-guidance/historic-environment-scotland-policy-statement.

– A' Cumail Rian air Atharraichean san Àrainneachd Eachdraidheil. Faicibh ar notaichean-stiùiridh air an làrach-lìn againn www.historicenvironment.scot/advice-and-support/planning-and-guidance/legislation-and-guidance/managing-change-in-the-historic-environment-guidance-notes.

Ar stuthan foillsichte

Tha grunn stuthan foillsichte againn www.historicenvironment.scot/archives-and-research/publications.

Molaidhean is gearanan

Tha sinn a' cur fàilte air beachdan mun liosta-chlàraidh. Feuch gun leig sibh fhaicinn dhuinn dè ur beachd oirre le bhith cur post-d gu designations@hes.scot

Tha sinn air a chur romhainn seirbheis sàr mhath a thoirt seachad. Cuiridh sinn diù ann an gearan sam bith a gheibh sinn agus nì sinn feum den fhiosrachadh a thig nan cois gus piseach a thoirt air ar seirbheisean.

Ma thèid rudeigin ceàrr no mura h-eil sibh toilichte le ar seirbheisean, feuch gun inns sibh dhuinn.

Oifigear Ghearanan

Oifis an Àrd-oifigeir
Àrainneachd Eachdraidheil Alba
Taigh Longmore
Ceàrn Salisbury
Dùn Èideann
EH9 1SH

Fòn: 0131 668 8713

Post-d: complaints@hes.scot

Gheibh sibh tuilleadh fiosrachaidh mu na modhan againn gus gearan a dhèanamh air an làrach-lìn againn.

Tha Àrainneachd Eachdraidheil Alba na Buidhinn Phoblaich Neo-roinneil (NDPB) agus na Buidhinn-charthannais chlàraichte (SC045925). 'S e aon de na dleastanasan againn a bhith cumail liosta-chlàraidh de raointean bhlàr.

Tha an leabhran seo a' mìneachadh dè tha e a' ciallachadh do shealbhadairean nuair a tha fearann aca air an liosta agus ciamar a tha sinn a' measadh làrach airson a dhol air an liosta-chlàraidh. Tha e cuideachd ri fhaotainn ann am Beurla leis an tiotal, Scotland's Inventory of Historic Battlefields 2016.

Àrainneachd Eachdraidheil Alba
Sgioba nan Inbhean-comharraichte
Taigh Longmore
Ceàrn Salisbury
Dùn Èideann
EH9 1SH

Fòn: 0131 668 8716

Post-d: designations@hes.scot

Làrach-lìn: www.historicenvironment.scot